

POVIJESNI MUZEJ KATALONIJE: EDUKATIVNI MUZEJ

MARIA FELIU TORRUELLA □ Sveučilište u Barceloni, Odsjek za didaktiku društvenih znanosti

(El Departament de Didàctica de les Ciències Socials de la Universitat de Barcelona, Barcelona)

U tom smislu može se reći da nove generacije povijesnih muzeja bježe od samog izlaganja predmeta, a posjetitelja usmjeravaju k razumijevanju ideja i koncepata u kojima su izložci u službi izloženih ideja. Kako bismo naučili povijest, moramo ispitati činjenice, proučiti izvore i dokumente, ali isto tako i priče iz povijesti, apstraktne koncepte koji se moraju objasniti uz izloženi predmet.

Prvotna je ideja bila objasniti povijest naše zemlje, što je MHC pretvorilo u prvi primjer didaktičke muzeografije posvećene povijesti na katalonskom području.

Povijesni muzej Katalonije. Uvodna riječ

Muzeji danas imaju ulogu obrazovnih centara. Koncept Muzeja posljednjih se godina brzo razvija, i praktički je nemoguće odvojiti pojam muzeja od pojma obrazovanja. U tom smislu muzeografija se sve više usmjerava k širenju ideja i koncepata, kako bi posjetitelj mogao razumjeti, naučiti i eksperimentirati. Tako se muzeji pretvaraju u prostore idealne za neformalno obrazovanje. Istina je da na prve primjere "muzejske revolucije" nailazimo u prirodoslovnim muzejima, no sve je veći broj muzeja povijesti i društvenih znanosti koji teže obnavljanju postava. Stoga je povijest potrebno približiti posjetiteljima kako bi je mogli bolje razumjeti i naučiti nešto više od samog promatranja izloženih predmeta.

U tom smislu može se reći da nove generacije povijesnih muzeja bježe od samog izlaganja predmeta, a posjetitelja usmjeravaju k razumijevanju ideja i koncepata u kojima su izložci u službi izloženih ideja. Kako bismo naučili povijest, moramo ispitati činjenice, proučiti izvore i dokumente, ali isto tako i priče iz povijesti, apstraktne koncepte koji se moraju objasniti uz izloženi predmet. Povijesni muzej Katalonije (El Museu d'Història de Catalunya [MHC]) osnovan je s namjerom da postane dio muzeja "nove generacije". Osnivanje takvih muzeja ponajprije je pokušaj prikazivanja povijesti na didaktičan način kako bi se olakšalo razumijevanje činjenica, potaknulo sudjelovanje posjetitelja i navelo ga se na razmišljanje i učenje.

Projekt MHC ugledao je svjetlost dana 1993. g., kad je katalonska Zakonodavna skupština, uz pomoć katalonske vlade, odlučila krenuti u realizaciju. Od toga trenutka počela je raditi interdisciplinarna ekipa povjesničara i pedagoga s namjerom da odredi ciljeve izlaganja, sadržaje koji će se izlagati i način na koji će se sadržaji predstaviti. Tako je 1996. u kratkom vremenu počeo djelovati muzej s namjerom da bude edukacijski muzej 21. st. Bila je riječ o muzeju koji nije služio za odlaganje dragocjenih izložaka, već o muzeju koji pokušava objasniti određenu ideju, temu ili koncept.

Prvotna je ideja bila objasniti povijest naše zemlje, što je MHC pretvorilo u prvi primjer didaktičke muzeografije posvećene povijesti na katalonskom području. Smatra se začetnikom, kako po konceptu Muzeja, tako i po

samoj izvedbi postava. Očito je da postoje vanjski čimbenici (politički, socijalni i ekonomski) koji utječu na provođenje ideja, o čemu svjedoče i mnogi drugi europski primjeri. Konačnoj realizaciji uvelike je pridonijela sama oprema.

Muzej svake godine primi velik broj posjetitelja, što ga čini drukčijim od ostalih gradskih muzeja. Razlog tomu je muzejski postav uz pomoć kojega je znanje predočeno na drukčiji način nego u ostalim muzejima. Većina posjetitelja Muzeja dugo su bili učenici, jer se muzej oslanja na jaku obrazovnu ponudu koja obuhvaća sve razine školskog obrazovanja i prilagođava se potrebama istraživača. Također je istina da posljednjih godina, zahvaljujući povremenim izložbama i raznolikosti dodatnih aktivnosti, Muzej stječe sve raznolikiju publiku.

Što se može naći u Povijesnome muzeju Katalonije

Muzej je smješten u staroj zgradi glavnih trgovačkih skladišta (Els Magatzems Generals de Comerç), gdje su 1994., nakon raznih preinaka, počeli radovi koji će ga pretvoriti u postojeći kulturni sadržaj. Zgrada ima velik glavni ulaz i predvorje kroz koje svjetlost dopire u cijelu zgradu, a moderni tip uređenja upravo poziva na šetnju četverokatnom zgradom. Muzej je koncipiran na četiri razine: u prizemlju je prostor za prihvata posjetitelja, muzejski dućan, izložbeni prostor koji tijekom cijele godine ugošćuje različite povremene izložbe manjeg opsega, učionica i multimedijaska dvorana. Na prvom su katu uredi i prostori za povremene veće izložbe. Na drugom i trećem katu je stalni postav, a na četvrtome je auditorij, knjižnica te restoran.

Stalni postav poziva posjetitelja na sudjelovanje na putovanju kroz povijest Katalonije. Riječ je o posebnom interaktivnom putovanju koje posjetitelju omogućuje samostalno otkrivanje i bolje razumijevanje određenih povijesnih aspekata zemlje (kako smo već naglasili, stalni je postav zamišljen kao didaktički projekt). Dio stalnog postava nalazi se na drugom katu (od prapovijesti do sredine modernog doba), a dio na trećem katu (od razdoblja moderne do danas). Sami prostori muzeja, koji nisu podijeljeni prema povijesnim razdobljima ili tradicionalnim kronologijama, objašnjavaju nam koncepte, o čemu svjedoči daljnji tekst.

sl.1. Rat za španjolsko naslijeđe
© MHC / Pep Parer

Posjet počinje na drugome katu, s nizom dvorana naslovljenih *Korijeni*, koje vremenski obuhvaćaju razdoblje od prapovijesti do kršćanskoga Rima. Tu posjetitelj dolazi u kontakt s prvim dokazima ljudske prisutnosti na katalonskom tlu, od pojave prvih naseobina, gradova itd. Drugi veliki tematski blok, *Rađanje jedne nacije*, počinje dolaskom muslimana i završava njihovim osvajanjima u 11. st. U tom je dijelu objašnjena pojava katalonskih grofova, osvajanja i rađanje nacije. Treći tematski niz *Naše more* objašnjava širenje Mediteranom, utemeljenje institucija katalonske vlade, osnivanje gradova i krizu kraja srednjega vijeka.

Drugi kat završava temom *Na periferiji carstva*, a počinje izlaganjem o Kataloniji koja i dalje čuva vlastitu državu unutar europskog carstva Austrije, iako zemlja proživljava unutrašnju socijalnu krizu.

U tom se prostoru također objašnjavaju politički sukobi, *Rat žetelaca* i *Rat za španjolsko naslijeđe*, u kojima Katalonija gubi priznanje i legitimnost svojih institucija odlukom Filipa V. i dekretom Nueva Planta.

Treći kat počinje tematskim prostorom *Parni stroj i nacija*, koji prikazom početaka 18. st. daje naslutiti temelje koji će prethoditi industrijskoj revoluciji i koraku do suvremene Katalonije: od manufaktura do prvih tvornica, preko velikog rasta gradova i revitalizacije jezika i kulture. Godine električne energije vode nas na početak 20. st., kad katalonska industrija živi zahvaljujući širenju električne energije, s prvim iseljeničkim valovima i pojavom radničkih pokreta. Taj nas prostor vodi od uspostave Druge republike do vojnog udara 1936. i početka španjolskoga Građanskog rata koji je završio 1939., kad je počela Francova diktatura. U pro-

storiji *Rasulo* i *oporavak* posjetitelju se predočuju godine diktature generala Franca i njezina najvažnija obilježja, od promjena potkraj diktatorova života do teškog razdoblja nakon njegove smrti.

Povremena se izložba posljednjih godina proširila i ustupila mjesto prostoru pod imenom *Portrait suvremene Katalonije*, unutar kojega su objašnjene političke, ekonomske i socijalne promjene u razdoblju od 1980. do danas.

Kako se prenose ideje? Muzeografija

Na početku članka objasnili smo da je u muzejima nove generacije važnije prenijeti ideje i koncepte nego izložiti predmete i dragocjene umjetnine, što bez sumnje utječe na organizaciju izlagačkog diskursa: potrebno je odrediti koje će se informacije i poruke prenijeti; izgraditi dosljednu i postupnu nit argumentiranja pri izlaganju sadržaja. Pritom se mora uzeti u obzir način na koji će se spomenuti sadržaji prenijeti. Koja bi muzeografija morala biti primjerena tom tipu muzeja?

Cilj ovoga članka nije rasprava o razvoju diskursa muzeografije muzeja nove generacije, nego upućivanje na tu vrstu prostorā koji se bore za didaktičku i interaktivnu muzeografiju. Važno je otvoriti prostore u kojima bi posjetitelji interaktivno sudjelovali i otkrivali. MHC je, kao što smo već spomenuli, također bio promicatelj takve ideje.

Muzeografski su sadržaji uglavnom raspoređeni slijedno, u tematske cjeline.

Osnovne teme i ideje prenose se putem izložaka. Na ovoj se slici (sl.1.) vidi tematska cjelina *Rata za špa-*

Na početku članka objasnili smo da je u muzejima nove generacije važnije prenijeti ideje i koncepte nego izložiti predmete i dragocjene umjetnine, što bez sumnje utječe na organizaciju izlagačkog diskursa: potrebno je odrediti koje će se informacije i poruke prenijeti; izgraditi dosljednu i postupnu nit argumentiranja pri izlaganju sadržaja.

sl.2. Scenografija starog andaluzijskog kotača za crpljenje vode
© MHC / Pep Parer

njolsko naslijeđe na kojoj možemo primijetiti navedenu kombinaciju elemenata.

Te linije prate zidove duž cijeloga izložbenog prostora, tvoreći tako put kojim slijede objašnjenja. Uz izložbene cjeline susrećemo i interaktivne i didaktičke elemente koji publici olakšavaju razumijevanje sadržaja.

Naizlasko na različite tipologije didaktičkih muzeografskih elemenata: scenografiju, makete i interakciju. Didaktički je potencijal scenografije golem jer korisnika prenosi u stvarni prostor i vrijeme. U Muzeju možemo naći maketu kuće iz brončanog doba, rimski atrij, životni prostor srednjovjekovnih obrtnika, kuhinju iz tridesetih godina... Spomenutim instalacijama raste didaktičko-obrazovna vrijednost interakcijom stvarnih predmeta i maketa (sl.2.). Na ovoj fotografiji možemo vidjeti obnovljeni stari andaluzijski kotač za crpljenje vode koji posjetitelju omogućuje interakciju - posjetitelj može pokrenuti kotač koji pokreće zupčanike i promatrati kako se iz bunara crpila voda kojom su se potom natapali vrtovi. Unutar iste scenografije upoznajemo poljoprivredne kulture koje su na katalonsko područje donijeli Arapi. Didaktičke makete također daju dodatnu, vizualnu informaciju o izloženom predmetu.

Jedan je takav primjer dvorac Montsoris, na kojemu pritiskom dugmeta označavate prostorije koje čine dvorac. Drugi je primjer tvornica parnih strojeva: posjetitelj pokretanjem jednog kotača uočava kako se snaga iz kotla prenosi na kolotur koji kasnije pokreće zupčanike razboja.

Naposlijetku, treću grupu elemenata didaktičke muzeografije tvore interaktivne stanice. Postoje brojne mogućnosti interakcije unutar Muzeja, i svima je cilj upotrijebiti ili

proširiti izložbeni prostor, omogućiti konkretnije upoznavanje s pojedinim stajalištem, pobuditi znatiželju i želju za učenjem, suosjećati s nekim gledištem iz prošlosti itd. Tako posjetitelj može poslušati fragmente nekoga političkog govora koji ga vodi u određeno razdoblje katalonske povijesti; jednako tako, mogu se riješiti zagonetke uz pomoć interaktivnih sučelja (sl.3.), saznati podrijetlo nastanka kovanica ili spoznati kako se srednjovjekovni konjanik osjećao pod punom ratnom spremom.

Vidjeli smo koja se sve didaktička sredstva u Povijesnome muzeju Katalonije koriste radi lakšeg razumijevanja i učenja. Mogli bismo reći da posjetitelj, zahvaljujući tim sredstvima, može samostalno uživati u obilasku muzeju i prepustiti se novim otkrićima. Sve u svemu, bitno je naglasiti da posjetitelji ne nailaze često na takav tip muzeja, zbog čega se ponekad osjećaju izgubljenima ili se teško odluče interaktivno djelovati. Čini se da nam je upozorenje "ne dirati" tako duboko usađeno u svijest da unutar Muzeja sudjelujemo samo uz pomoć izložbenih panoa. Razmotrimo li pomnije sl.3., vidjet ćemo da se iznad interaktivnih sučelja nalazi interaktivna legenda koja poziva na sudjelovanje.

Vođeni tom idejom, započeli smo priču o muzejima nove generacije. Također bismo trebali postaviti pitanje: "Jesu li posjetitelji zaista *posjetitelji nove generacije*, jer se mnogi od njih odupiru promjenama svojih navika pri primanju i obradi informacija?"

U izložbama i muzeografskoj opremi trebali bismo naučiti uživati na drukčiji način, "rušenjem zida" između izložbenog predmeta i korisnika.

sl.3. Interaktivno sučelje:
srednjovjekovni cehovi
© MHC / Pep Parer

Kakve se aktivnosti mogu ostvariti u Muzeju? Obrazovne usluge

Odjel za edukaciju (pedagoški odjel) čine raznovrsne aktivnosti i sredstva za učenike svih dobi, za obitelj i odrasle, s glavnim ciljem da se posjetiteljima omoguće nove spoznaje.

Priče su kazališne predstave koje potiču maštu najmlađih, otkrivajući im povijest kroz igru i sudjelovanje. Kazališne predstave vodi lik Polsine, koja učenike upoznaje sa stalnim postavom, pozivajući ih na magičan put kroz vrijeme. Zahvaljujući pojavljivanju različitih likova djeca između tri i sedam godina mogu otkriti što se krije iza zidova Muzeja. Lik Polsine prilagođava se određenoj dobi nudeći prosuđivanje, raspravu i postupke svojstvene spoznajnoj razini sudionika.

Posjeti u obliku kazališne predstave omogućuju obiteljima da Muzej dožive kao privlačno mjesto na kojemu se mogu opustiti i aktivno sudjelovati. Uviđamo da sve više obitelji slobodno vrijeme iskorištava za posjet izložbama i kulturnim sadržajima.

Kako bi stekao naklonost publike, MHC se sve više zalaže za kvalitetnu ponudu aktivnosti tijekom povremenih izložbi, koje su namijenjene obiteljima.

Uz kazališne aktivnosti, Muzej priprema razrađene planove razgleda stalnog postava za svu publiku. Ti su itinerari često popraćeni didaktičkim materijalima koji olakšavaju interakciju i dijalog između posjetitelja i

Muzeja. Jedna od temeljnih ideja jest krenuti od interesa učenika, profesora i posjetitelja općenito, i izazvati reakcije koje će potaknuti istraživanja, razmišljanja i izgradnju novih spoznaja. Postoje vodiči za tematski obilazak, usredotočeni na kronološki slijed unutar muzeja, dok drugi nude mogućnost obilaska Muzeja npr. tematskim dijelom *Životni prostor i svakodnevni život tijekom vremena*.

Drugi je tip aktivnosti *Radionica povjesničara*. Tom se aktivnošću ponajprije djeluje na istraživački rad grupe. Radom u grupi sudionici se bave određenim razdobljem unutar katalonske povijesti. U tim aktivnostima učenici preuzimaju ulogu istraživača ili povjesničara, koriste se različitim izvorima i dokumentima, razmišljaju i uspoređuju, zaključuju i daju pretpostavke, s ciljem pronalaska mogućega povijesnog objašnjenja.

Naposlijetku, *Vijeće mudraca* čine starije osobe koje s mnogo ljubavi iznose svoja osobna iskustva djeci i mladima. Riječ je o aktivnosti koja zahtijeva stanovitu pripremu jer sudionici moraju odabrati temu vezanu uz određeni društveni, politički i/ili gospodarski kontekst 20. st. i osmisliti pitanja. Nakon toga se sastaju s *Vijećem mudraca* i međusobno razmjenjuju iskustva. Ta aktivnost djeluje poput nužnog sredstva za upoznavanje prošlosti: riječ je o proživljenoj povijesti, pa aktivnost ima visok didaktički i obrazovni potencijal.

Aspekti na kojima se radi zajedno sa stručnim timom Muzeja jesu tehnike privlačenja pozornosti sudionika i izravnog uključivanja u otkrivanje povijesti. Znati "pročitati" posjetitelja prva je didaktička zadaća: protumačiti njegove poglede, geste i pokrete, na njih reagirati i tako pridobiti njegov interes.

Kako se suočiti s izvođenjem tih muzejskih aktivnosti? Usavršavanje nastavnika i neke smjernice za posredovanje tih iskustava

Kao što smo već spomenuli MHC prima velik broj posjetitelja i velikoj su većini potrebni vodiči koji će im pomoći u otkrivanju sadržaja. Ove aktivnosti uvijek vode muzejski edukatori/pedagozi koji djeluju kao posrednici između muzeografske opreme (muzeja) i publike, stoga i govorimo o međuljudskoj interakciji. Programi mogu imati visok didaktički i obrazovni stupanj samo kada se ispravno vode, ali mogu imati i suprotan učinak. Najzastupljenije su aktivnosti u kojima posreduje čovjek, ali nisu nužno i najefikasnija strategija unutar muzeja. Krećemo od pretpostavke da je cilj aktivnosti koje izvodi jedna osoba slanje muzejske poruke, izgradnja mosta između izložene ideje i korisnika, upoznavanje njegovih iskustava, osjećaja i razmišljanja koja bi olakšala razumijevanje. To znači da se između publike i stručne osobe mora ostvariti trajni dijalog. Taj dijalog ponekad donosi teškoće pri realizaciji, ali on je najveće bogatstvo za takvu vrstu obrazovanja.

Kakvo bi obrazovanje trebala imati stručna osoba? Koje bi aspekte trebala uzeti u obzir? Koju poruku prenijeti, i kako? Pedagoški odjel Muzeja pokušava naći odgovore na ta i mnoga druga pitanja, dati kvalitetnu obrazovnu uslugu i zajednički raditi sa stručnim osobljem.

Moramo uzeti u obzir da MHC posjećuje raznolika publika pa se njegove aktivnosti temelje na razmjeni mišljenja, pri čemu interpretator uvijek ovisi o reakciji i ponašanju publike. To znači da situaciju treba dobro predvidjeti, jer ne postoje iste grupe, isti trenuci, pa ne bi trebale postojati ni iste aktivnosti. Usavršavanje stručnog osoblja za muzejskog edukatora/pedagoga mora biti ciljano i sveobuhvatno, što je jedan od ključnih nedostataka u našoj zemlji u kojima još uvijek ne postoji ciljano usavršavanje koje bi odredilo kakve sposobnosti mora imati edukator/pedagog za baštinu.

Upravo zato govorimo da obrazovne aktivnosti pod stručnim vodstvom mogu imati širok obrazovni potencijal, ali se one ujedno mogu pretvoriti u nešto sasvim suprotno.

Aspekti na kojima se radi zajedno sa stručnim timom Muzeja jesu tehnike privlačenja pozornosti sudionika i izravnog uključivanja u otkrivanje povijesti. Znati "pročitati" posjetitelja prva je didaktička zadaća: protumačiti njegove poglede, geste i pokrete, na njih reagirati i tako pridobiti njegov interes. Zbog toga su obrazovne aktivnosti MHC-a uglavnom popraćene didaktičkim materijalima (predmetima, odjećom, crtežima) koji dopunjuju diskurs stručne osobe i pomažu joj da se rastereti uloge jedinog prenositelja informacija. Izlaganje stručne osobe nosi nešto više od samog prenošenja sadržaja. Muzeografska oprema nastoji posjetitelju prenijeti nove spoznaje i potaknuti ga na nova razmišljanja. U tom smjeru djeluju i didaktičke aktivnosti stručnih osoba - uspiju li "probuditi" osjećaje posjetitelja,

zasigurno će ih uspjeti potaknuti i na učenje. Potrebno je stvoriti klimu u kojoj će se s lakoćom informacije pretvarati u znanje. Upravo je stoga nužno vjerovati da je obrazovni proces u Muzeju jedinstven i drukčiji od obrazovnih procesa u drugim kontekstima.

Sa stručnim se osobljem radi i na umijeću vladanja jezikom. Budući da stručnjak mora znati "pročitati i probuditi" posjetitelja, znači da mora vladati jezikom i govorom tijela. Svoj rječnik i izraze mora prilagoditi publici kojoj se želi obratiti, modulirati glas prema potrebi, prilagoditi posjetitelju svoje pokrete i geste. Kad stručna osoba dobro vlada jezikom, istodobno zna prilagoditi i tehniku ili sredstvo posjetitelju, ciljano postaviti pitanje, koristiti se adekvatnim metaforama, smisliti zagonetke i pitalice...

Na posljedku, radi se o tome da se uz pomoć stručne osobe, obrazovna i muzeografska sredstva i muzejski postav spoje u cjelinu, jer i jedni i drugi imaju isti put: naučiti i upoznati povijest Katalonije na drugačiji način te stvoriti bogata iskustva u učenju.

MARIA FELIU TORRUELLA istraživačica je na Sveučilištu u Barceloni i članica istraživačke grupe DHIGECS na istom sveučilištu.

U svojstvu savjetnice za didaktiku surađuje s Povijesnim muzejom Katalonije.

Prijevod sa španjolskog jezika: mr. sc. Daša Grković

THE HISTORY MUSEUM OF CATALONIA: AN EDUCATIONAL MUSEUM

The History Museum of Catalonia (MHC) is one of the most-visited cultural institutions in Barcelona, if the great art museums are excepted. It is a unique museum, quite distinct from the other museums in the city.

What does MHC offer that is different? This is a new-generation museum, which appeared to provide a different route through the historical development of Catalonia. The article explains the ways in which museography and education coexist in mutual complementation.

We are dealing here with a museum that attempts to teach visitors about the past in a different way, through experimentation and the build-up of personal experience. This means that the discourse and the museography have to be different from those in traditional museums. It is in this that the uniqueness of the equipment we are analysing inheres. This concept is alien to the concept of collecting precious objects just for the sake of viewing them, for here the objective is to discover ideas and concepts: in the example we are dealing with here – to learn something about the history of Catalonia.

In this article, we have become familiarised with a museum that directs its forces towards explanation and not to the exhibition of large collections. What kind of museographic equipment is used? How are the contents conveyed? We have tried to reply to these answers in this article.

We must also take into account the fact that the equipment at the time of foundation had a clear didactic and educational objective. For this reason, we set out the way in which didactic and interactive museography forms a whole with the educational process, i.e. the way in which educational departments and their activities are built upon by the ideas and museum set forth.

In almost all cultural institutions, we can find educational activities that supplement visits, usually run by an expert, a mediator between institution and user.

These activities usually have a great educational potential, but can, if not properly executed, produce an entirely opposite effect. When we come upon a guide who does not ascribe the right importance to the visitor, who does not know how to interpret their reactions, who does not make a coherent whole of sources, techniques and contents and incorrectly uses the museum elements that are provided, it is practically a certainty that the results will be lack of motivation on the part of the visitor and inability to understand.

What is to be done to make sure this does not happen? How should good educational activity be carried out? How does one know that the human mediation is correct?

The article gives a review of the activities laid on in this museum, analyses the way in which these activities are connected with museographic equipment and all the various educational opportunities are provided for museum visitors.